

Araştırma Makalesi • Research Article

Tazmin Sanatı ile Yazılan Na't-ı Şerifler: Beyânü'l-Hak Mecmuası Örneği
Na't-i Sherifs Written with The Art of Tazmin: The Example of Beyânü'l-Hak Journal

Nilay Kınay Civelek *

Öz: Yazılı edebiyat ürünlerinden özellikle manzum olarak yazılan eserlerde, bir hüner göstergesi olan edebî sanatların kullanımı oldukça yaygındır. Tazmin sanatı da edebî sanatlardan biridir. Bu sanat kendinden önceki beğenilen şairlerin şiirlerinden alıntılanan yerlere başka bir şair tarafından ek yapmak suretiyle oluşturulan nazım şeklidir. Bu çalışmada, genellikle İslam düşüncesi üzerine yazıların yayımlandığı Beyânü'l-Hak mecmuasındaki na't-ı şeriflerin tazmin sanatı ile yapılanları ortaya konacaktır. Hz. Peygamber konusunda şairlerin hissi duyularının ortak olmasının, bu ortaklığının kelime ve üslup oranında görülmesinin örnekleri Beyânü'l-Hak mecmuası kapsamında sunulmuştur. Yayımlandığı süreçte dergide edebiyat başlığı altında birçok şairin ve yazarın yazıları yer almıştır. Bu başlıkta yer alan yazılardan biri de na't türüdür. Bu nazım türü, gelenek içerisinde şairler tarafından çok tercih edilmiştir. Makalede, tespit edilen gazellerin incelemesi ile Türk-İslam edebiyatı çerçevesinde en çok ürün verilen türlerden na'tların tazmin edilerek oluşturulanları değerlendirilecektir. Bu bağlamda özgün eser meydana getirme esası ile şairlerin ortak hislere sahip olduğu özelliği gösterilecektir. Şairlerin, zemin şiir olarak kabul ettikleri mısra/beyit/gazelleri kendi şiirlerini güzelleştirmek ve fikirlerini desteklemek için kullandıkları amacı vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Na't-ı şerif, Beyânü'l-Hak, tazmin, edebî sanat, nazım şekli.

Abstract: The use of literary arts, which is an indicator of talent, is quite common, especially in works written in verse. The art of tazmin (quotation) is also one of the literary arts. It is a form of verse that is created by adding something to the quotations from the poems of favorite previous poets. In this study, na't-i sharifs created with the art of tazmin in the Beyânü'l-Hak journal, where writings on Islamic thought were published, will be revealed. Examples of the poets' shared feelings about the Prophet, and the fact that this sharing is observed in words and styles, were presented within the scope of Beyânü'l-Hak journal. During its publication, the articles of many poets and authors were included under the title of literature in the journal. One of the writings under this title is the na't genre. This genre of verse was highly preferred by those poets within the tradition. In the article, the na'ts created in different ways, which are among the most produced genres within the framework of Turkish-Islamic literature, will be evaluated with the analysis of the ghazals identified. In this context, it will be shown that the poets have common feelings regarding the principle of creating original works. It will be emphasized that the purpose of the poets' use of verse/line/ghazals, which they accept as base poetry, is to embellish their poems and to support their ideas.

* Dr. Öğr. Üyesi, Hakkâri Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

ORCID: 0000-0001-6326-3586, nilaykinay@gmail.com

Cite as/ Atf: Civelek Kınay, N. (2022). Tazmin sanatı ile yazılan na't-ı şerifler: Beyânü'l-Hak mecmuası örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 681-697. <http://dx.doi.org/10.18506/anemon.962487>

Received/Geliş: 05 July/ Temmuz 2021

Accepted/Kabul: 26 May/ Mayıs 2022

Published/Yayın: 30 August/ Ağustos 2022

Keywords: Na't-ı sherifs, Beyânü'l-Hak, tazmin, literary art, verse.

Giriş

Türk İslam edebiyatı geleneği içerisinde şairlerin rekabetleri hep var olmuştur. Onlar için daha iyiye, daha güzele ulaşma çabası ile kendi şairlik adını yükseltilere çıkartmak için bir parçası durumuna gelmiştir. Söz konusu durumlarda sanatçılar diğer sanatçıların eserlerini örnek alabilmişlerdir. Şairin önündeki güzel bir eserin çok beğenilmesi durumunda o eserin özüne dokunmadan, birliğini bozmayan kelime, vezin, düşünce yapısallığı açısından da 'benzer' manzume yazmasına nazire denir. Nazire yazımı, geçmişteki şair ve yazarları hem yâd etme hem de ustalıklarını kabul etme anlamına da gelmektedir. Şairlerin bu konuda örnek olarak sadece güzel olanı aldığı söylenemez. Nazire yazılacak eseri beğenmek ve onu taklide yönelmek her zaman başarı ile sonuçlanmamıştır. "Bu atölyede hep ciddi ve düzeyli temrinlerin yapılmaması; bazı şairlerin bu atölyenin ustalarının ürünlerini ya olduğu gibi aşırarak kendilerine mal etmesi; az çok değişikliklerle onlara kendi iğreti elbiselerini giydirmeleri; taklit ve intihalden uzak kalarak samimi ve halis niyetlerle usta kalemlere nazireler yazmayı deneyen bazı şairlerin de bunda başarılı olamaması", (Köksal 2001: 66) gibi bir durumun olduğu varsayılsa da şairler nazire yazmaktan geri durmamışlardır. Çünkü bu şairler örnek aldıkları eserlerin üzerine temel oluşturmuşlardır. Bir sanatçıya temel olan metinler zemin metin olarak adlandırılır. Zemin olarak kabul ettikleri metinler, onların gelişmeleri için bir seçenek durumundadır. Bu yüzden nazire yazan şairler başarılarını, zemin metin aldığı sanatçının "*gayretlerine borçludurlar*" (Kurnaz 2007: 77) denilebilir.

Şairler temel kabul ettiği metinlere eklemeler yaparak nazireleri oluştururlar. Nazire yazmak isteyen bir şair, şiirine zemin olarak aldığı şiirin eşdeğerini ya da daha güzelini yazmayı hedefler. Şair beğendiği şairin üslubunu, kabiliyetini ve yaratıcılığını ortaya koyarak şiirini temel alıp kendi marifetlerini göstermek için nazire yazar. Her yeni metnin kendinden önceki eserlerle benzerliği bulunduğu söylenir. Bu taşınan izler eserin orijinalliyi için sorun oluşturmaz. Çünkü "taklidin şiir eğitimindeki önemine vurgu yapıp iyi bir şairi taklit etmenin, önemli bir öğrenim metodu olduğunu ve kişinin, doğru ve etkileyici şiir yazmayı bu yolla öğrendiği," (Kurnaz 2007: 28) vurgulanır. Bu yüzden "nazireler gerçekten de bir bölümü zaten divan şiirinin ortak malzemesi olan mazmunların, motif ve imajların farklı duygu ve düşünce ortamları, farklı söyleyiş ve anlatım biçimleri içerisinde 'yeniden düzenlenmesi'dir (Dilçin 1993: 7). Şairlerin bu 'yeniden düzenlenme' ile oluşturduğu şiirlerin belli sebepleri bulunmaktadır. Nazirelerin yazılma sebepleri olarak;

1. "Zemin şiiri geçme arzusu
2. Meydan okumalara cevap verme ihtiyacı
3. Üstad şairleri izlemek
4. Bir dostluk nişanesi olarak nazireleşmek
5. Genç şairleri teşvik için nazire yazmak
6. Nazirenin sağladığı imkân: hazır kalıplar" (Köksal 2006: 97-106), sıralanabilir.

Edebiyatta nazire olarak yapılmış nazım şekilleri bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak tahmis, tesdis, tesbi, terbi, tazmin gibi başlıklar verilebilir. Örneğin, nazire olarak yazılan 'tahmis' nazım şekli için; bir şairin, bir başka şairin şiirinden aldığı iki mısralık kısma üç mısra eklemesiyle ortaya çıkan beş mısralık şiirdir, tanımı yapılıdır. Tesdis, şairin bir başka şairin şiirinden aldığı iki mısraya dört mısra eklemesi ile oluşturduğu altı mısralık şiirdir, denilir. Tazmin sanatı için; bir şairin örnek aldığı şairin şiirinden -herhangi bir mısra sayı kısıtlaması olmadan- alıntılama yaptığı nazım şeklidir, tanımı yapılıdır. Bu nazım şekilleri, oluşturulma biçimleri bakımından aralarında fark olmalarına rağmen çalışmamızda nazire içerikli olması hasebiyle aynı başlık altında incelenmiştir. Çünkü bu nazım şekillerinin ortak noktası, zemin bir şiir/dize/mısra etrafında olgunlaşması ya da alıntılanan dize/mısra ile desteklenmesidir.

1. Beyânü'l-Hak Mecmuası

Türk kültür ve düşünce hayatına katkıda bulunan, geçmişte yaşananlara ayna tutan malzemelerin başında gazete ve dergiler gelmektedir. Bunların basıldıkları dönemler için sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik, edebî faaliyetleri yansıtan görevleri vardır. Bu görevleri yerine getirenlerden biri de Beyânü'l-Hak mecmuasıdır. Bu mecmua 1908-1912 yılları arasında II. Meşrutiyet'in ilan edildiği dönemde yazın hayatında yerini almıştır. Beyânü'l-Hak'ın içeriğinde her konudan yazılar bulunmaktaydı. Bir mecmuada her türden görüş ve düşünce yazısının bulunması o dönemin özgürlük ortamını göstermektedir. Eli kalem tutan kişilerden oluşan ilmiye sınıfı da bu hürriyet hissiyatı ile yönetimde ve sosyal hayatta söz sahibi olmaya başlamıştı. “Cemiyet-i İlmîyye-i İslamiye¹” derneğinin kurucuları tarafından çıkarılan bu derginin yazar kadrosu genellikle ulema'dır. Bu kadronun görüşü İttihatçıların duyuş ve düşüncelerini tenkit edici niteliktedir.

Başyazar Mustafa Sabri Efendi mecmuanın ilk sayısında: (Beyânü'l-Hak'ın) Mesleği² başlıklı yazısında içerik olarak kendi çizgisini, topluluklarının amacını ve derginin yayımlanma hedeflerini belirlerken şu cümleleri kullanmıştır: *Beyânü'l-Hak olarak istibdada olan karşıtlıklarıyla İttihat ve Terakki'yi desteklediklerini ve İslami çizgiyi asla bırakmadıklarını* ifade etmiştir.

İslami bir topluluk tarafından çıkarılan bir mecmuanın içeriklerinin İslam dini çerçevesinde olması ve bu fikirlerin halka yansıtılması yazarlar için çok önemsenmekteydi. Mecmuanın bütün sayıları ve yazılarının özetinin oluşturduğu bir proje tarafımızca yapılmıştır. Bu özetlerden çıkarılan netice itibarıyla karşıt görüşlere hoşgörülü olmayan bir yazar grubu mevcuttur, ifadesi kullanılabilir. Fakat kendi yazar gruplarının dönemsel olarak fikir farklılıkları yaşadığı görülmektedir.

Bu derginin yazarları “İttihat ve Terakki Cemiyeti ile başta birlikte görünürlerken zamanla onlardan da kopmuşlardır” (Boyacıoğlu 1998: 51). Yayın hayatına “İttihat ve Terakki”yi destekleyerek başlayan yazarlar, derginin sonraki yazılarında karşıt tutum sergilemişlerdir³. Mecmua ve yazarların görüşlerini belirten yazılar arasında bulunan “Cemiyetimiz⁴” başlıklı yazıda; Mehmet Fatin, Cemiyetlerinin (Beyânü'l-Hak'ın) çizgisini ortaya koymuştur. Cemiyetlerinin; İttihat ve Terakki'ye merbut olduğu, cemiyet-i âli ve cemiyet-i dinîye olduğu ifade edilmiştir. Bu görüşe sonradan katılmadıklarını belirterek her zaman için doğruluktan yana olduklarını da “İzah-ı Hak ve Hakikat⁵” başlıklı yazıda açıklamışlardır. Bu yazıda Ermenekli M. Safvet ulema olarak hiçbir fırkaya bağlı olmadıklarını sadece haktan taraf olduklarını söylemiştir. Ayrıca, İttihat ve Terakki'yi destekledikleri istibdat döneminde hiç kimsenin yapılan haksızlıklar karşısında konuşmadığını ve kendilerine yönelik her saldırıya cevap verebileceklerini belirtmiştir.

Derginin yazı içerikleri dönemin karmaşık hayatından geri duramamış, güncel sosyal ve siyasi yazılar ile birlikte edebî metinler yazılmıştır. Bu metinlerden manzum şekilde yazılanların dinî nitelikli olanları çoğunluktadır. Fakat Trablusgarp Savaşı zamanında yazılan ve o günün durumunu üzüntü ile anlatan şiirlere de rastlanılmaktadır⁶.

2. Bir Tür Olarak Na't

Kelime olarak; “bir şeyi methederek anlatma, vasıflandırma” (Devellioğlu 2006: 809) anlamına gelen na't, Türk edebiyatında daha çok Hz. Peygamber'i övüp metheden manzumelerin genel adıdır.

¹ Bu dernek, II. Meşrutiyet döneminde kurulan siyasi, ilmi ve dini bir dernektir. Derneğin kurucu ve üyelerinden bazıları: Mustafa Sabri Efendi, Elmalılı Hamdi Yazır, Şehri Ahmed Efendi, Mehmed Arif, Mehmed Fatin (Gökmen), Hayret (Adanalı), Hüseyin Hazım'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. “Ayhan, Halis. ‘Cemiyet-i İlmîyye-i İslamiye’, (İstanbul: DİA, 1992, C. VII), 332-333.”

² Beyânü'l-Hak, C.I/1.

³ “İtalya Sefareti'nden 23 Eylül 1911 Tarihinde Varid Olan Takrizin Tercümesidir.” C.V/2328; “İttihat ve Terakki Kongresi Raporunun Bir Noktası”. C.VI/2359 “Haftalık Zübde-i Havadis”. C.VI/2406; “Ahval-i Dâhiliye”. C.VI/2484; “Maziye Bir Nazar”. C.VII/3089, vd. gibi yazılarda bu karşıtlık görülmektedir.

⁴ Beyânü'l-Hak, C.I/10.

⁵ Beyânü'l-Hak, C.VI/2493.

⁶ “Hasbihal” C.VI/2590. Ahmed Vehbi'nin yazdığı 21 beyitten ve “üzre” redifiyle kurulmuş olan bu şiir dönemin insanların içinde bulunduğu durumdan ve Trablusgarp'ta yaşananlardan duyulan üzüntüden bahsetmektedir.

“Ancak bazı kaynaklarda Hz. Peygamber dışında dört halife ve Hz. Ali vasfında yazılan manzumelere de na’t denildiği ifade edilmektedir” (Mevlevi 1994: 113). Bir gelenek olarak na’tın, Arap ve Fars edebiyatında örnekleri görülmektedir. Bununla beraber na’t Türk edebiyatında Hz. Peygamber’in doğumunu, hayatını, mucizelerini bütün hassasiyetiyle işlemiş ve sahiplenmiştir. Çünkü bu konuda eser verenlerin ortak amaçları da söz konusudur. Hz. Peygamber’in sevgisi ve hürmeti dışında affedilmeye vesile, yardım bekleme ve onun şefaatine erme umudu bu konuda eser verme sebeplerindedir. “Dolayısıyla na’tlar yalnızca Peygamber methini konu edinen şiirler olmak dışında, şefaahat istenilen istişfa’ ve yardım dilenilen istimdâd türlerinin özelliklerini de gösterirler” (Yeniterzi 1993: 40). Bu türde yazılmış metinlerde Hz. Peygamber’in sıfatları, üstün özellikleri iktibaslar ile anlatılarak yazılmaktadır. Genelde sade bir dil ve anlatıma sahip olan bu metinlerin sonunda şair ya da yazar günahkâr olduğunu dile getirip Hz. Peygamber’e özgü olan şefaahat için yakarır. Şairler şiirlerinde, yazarlar da mensur eserlerinde yazma kabiliyetleri ile Hz. Peygamber sevgisini, saygısını, onun yaşadığı olayları, sıkıntıları, mucizeleri buluşturup eserlerini güzelleştirmişlerdir. “Dilimizin ses bayrakları olan yazarlarımızın, asırlarla birlikte işin edebî açıdan mükemmel örneklerini daha çok naatlarda görmek mümkündür” (İsen 1997: 362). Şairlerin divanlarında ya da özel olarak yazdıkları şiirlerde na’t türü çoğunluk olarak kaside ve gazel nazım şekilleriyle karşımıza çıkar. Bu türün diğer nazım şekilleriyle de yazıldığı görülür.

İslamcı dergi kategorisinde bulunan ve çizgisini bu şekilde belirleyen Beyânü'l-Hak mecmuasında Allah ve peygamber aşkı, coşkunluğu, derinliği ile birlikte yazıların tarzı belirlenmiştir. Mecmuadaki na’tlarda bu özellikler görülmektedir.

3. Tazmin Sanatı ve Kullanımı

Tazmin, Arapça ‘kefil olmak’ fiilinin tef’il babında türediği bir kelimedir. “Sözlükte ‘bir şeyi içine almak, ihtiva etmek’ anlamındaki damn (damân) kökünden türeyen tazmîn (tadmîn) ‘bir şeyi başka bir şeyin içine koymak, ona dâhil etmek’ demektir (Durmuş 2011: 204). Tazminin müşterek malzemeyi kullanmaya dayalı sanat olarak tanımı ise ‘bir beytin veya bir sözün manasını kuvvetlendirmek için başka bir beyit yahut kelimadan alıntı yapılması ya da bir beytin-mısraın anlamının kendinden sonra gelen beyit veya mısra ile tamamlanmasıdır’ (Cürcânî 1983: 60). ‘Tazmin, hâlin gereğine uygunluğundan ve aslında tazmin edilen şiirin güzelliğinden yapılıdır’ (Recaizade Mahmud Ekrem 1299: 334). Edebî sanatlar içinde incelenebilecek olan tazmin kullanımına erken dönem eserlerinde de rastlanabilmektedir. Bir başkasının beğenilen eserinin tamamının ya da bir kısmının alınıp üstüne veya altına eklenen mısralar ile oluşturulan bir sanat olan tazminde zemin şiir sahibinin belirtilmesine her zaman gerek görülmemektedir. ‘Bilinen bir şair ya da şiiri/mısraı ise belirtmeye gerek olmaz ama aksi takdirde bu durum intihal olur’ (Ahmet Cevdet Paşa 2000: 119; Bilgegil 2015: 269). Kanıtlayıcı tanım olarak; ‘Çok bilinen bir mısra veya beytin iktibas edilmesi hâlinde şairin adının söylenmemesi kusur sayılmamaktadır.’ (Pala 2011: 206) cümlesi örnek gösterilebilir.

“Aşkın irşâdıyla girdik manevi bir gülşene
Dolmasın beyhûde sâgar açmasın beyhûde gül
Câm-ı Cem bir lahza devretmez bu zevk-âbâdda
Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül” (Yahya Kemal)

Yahya Kemal bu şiirinde son mısraını Nef’î’nin bir mısraı olarak alıntılanmıştır. Fakat Nef’î’nin bu mısraları bilinen bir beyte ait olduğu için şair şiirinde Nef’î ismini belirtmemiştir.

“Bedî istilâhında âyetden, hadîsden alınan bir parça ile sözü tezyîn ve mânâyı te’yîd etmektir.” (Mevlevi 1994: 61) şeklinde kaynaklarda tanımlanan iktibas için diğer bir tanımlama da şu şekilde yapılır: ‘âyet veya hadisin tam yahud eksik alınmasıyla ilgilidir. Buna göre, birincilerine ‘tam’, ikincilerine ‘nakıs iktibas’ adı verilmiştir’. (Bilgegil 2015: 252). İktibas için yapılan bu adlandırmayı tazmin için de kullanmak mümkündür. Örnek olarak;

İçimize kapandıkça gül

Bir gül açılmaz yüzün tek (Behçet Necatigil)

Bu şiirinde şair, Fuzûlî'nin çok bilinen "Su Kasidesi"ndeki,

Suya virsün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün

Bir gül açılmaz yüzün tek virse bin gülzâra su

beytinin ikinci mısraını eksik alınmayla ilgili olarak nâkıs tazmîn etmiştir.

Bazı durumlarda şairler alıntılama yapacakları şairin adını kullanmayı tercih etmişlerdir:

"Râsih'in bu beytini tazmîn edip kilik-i Nedîm

Nukl sundu içtiğim sahbâ-yı irfân üstüne

Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne

Urma zahmı sineye peykân peykân üstüne" (Nedim)

Şiire bir başka şairin şiirinden alınan mısra/dize/beyitler ile ekleme yapılarak oluşturulmuş şiirler tazmin başlığı altında incelenir. Tazmin, iki şairin anlamda, söyleyişte, histeki benzerliklerinin bir araya getirilmesi demektir. Bu yüzden tazmin kelimesi yerine *ekleme* sözcüğünün karşılığı kullanılır. "Ekleme, bir şairin, başka bir şairin dize ya da ikiliğini kendi şiirine katmasıdır." (Göğüş vd. 1998: 46).

Arap edebiyatında tazmin sanatının kullanımı gramerde ve edebiyatta ayrı ayrı incelenmiştir. Özellikle Kur'an-ı Kerim açısından incelenip ayrıma varılmıştır. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim isim tazmini, kelime tazmini, fiil tazmini, harf tazmini gibi şekillerde incelenebilmektedir. Fakat belagat konusunda özellikle şiir bünyesinde bakıldığında bu ayrımlara girmeye gerek olmadığı görülür. İncelenen şiirde başka bir şaire ait mısraların varlığı belli ise o şiirin tazmin sanatı dâhilinde belagat sanatına bakılır.

4. Beyânü'l-Hak Mecmuasında Bulunan Na'tlar

Beyânü'l-Hak, makale ve şiirlerin yer aldığı bir dergidir. Yazar topluluğunun duygu ve düşüncelerini ifade ettikleri yazılar günceli kapsamakla beraber çoğunluk dinî içeriklidir. Dergi, amacını dinî inançların kuvvetlenmesi ve ahlakın yüceltilmesi olarak açıklamıştır⁷. İslam dini doğrultusunda öğretilerin yer aldığı yazılar halkın bilinçlenmesi maksadını taşımaktadır. Mensur yazıların ayet, hadis, fıkıh, kelam gibi konulara ağırlık verdiği dergide manzum olarak münacat, mevlid, ramazaniye, medhiye, na't gibi tür ve tarzlarına rastlanmaktadır. Türk edebiyatında na't söylemenin bir gelenek olduğu göz önünde bulundurulursa dergide bu türe rastlanması kaçınılmaz olmuştur. Bu çalışmada Beyânü'l-Hak dergisinde yayımlanmış ve na't türünde yazılan tazmin, tahmis ve tesdis şeklindeki manzumeler ile muhteva özellikleri verilmiştir⁸. Tırnak içinde yazılan kısımlar alıntılanan şairin (zemin şiir) beyitlerini göstermektedir.

4.1. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tahmîs-i Na't-ı Şerîf'i

Çok yönlü kişiliğiyle Tâhirü'l-Mevlevî (1877-1951) edebî alanda velûd bir şairdir. Birçok türde şiir kaleme alan eden Mevlevî'nin dinî içerikli metinleri daha ağırlıktadır. "Telif ve tercüme birçok eser yazan Tâhirü'l-Mevlevî'nin, 40 kadar matbu, 50 civarında da elyazma halinde kitabı vardır" (Atalay

⁷ "Beyan'ül Hak", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, (İstanbul, Dergâh Yayınları, Ocak 1977), 413.

⁸ Şiirler, dergideki yayın tarihi esas alınarak verilmiştir.

2008: 76). Çocuk yaşta şiirler yazmaya başlayan, edebî kişiliği oldukça gelişmiş, muhteva bakımından dinî öğeler kullanan bir şair olan Su'ûdu'l-Mevlevî (1882-1948); Tâhirü'l-Mevlevî'yi kendine örnek almıştır. “Eserlerine kıymet kazandıran yegâne şeyin Müstecâbî-zâde İsmet Bey, Tâhirü'l-Mevlevî, Abdülbâki Dede Efendi gibi değerli zatların bakışlarının nuruna mazhariyyet olduğunu belirtir” (İşler 2005: 49).

İncelenen bu manzumede; esas alınan gazelin anlam, duygu-düşünce, kafiye, vezin gibi konuları aynı olarak devam ettirilmiştir. Hz. Peygamber sevgisinin, övgüsünün yer aldığı gazelde sekiz beyit için de ayrı kıtalar oluşturulmuştur. Klasik na't özelliği olan şefaat isteme olgusu bu manzumede son “beyitte” karşımıza çıkar. Her iki şairin de adı-mahlası şiirde geçmektedir. Beyânü'l-Hak mecmuasında yayımlanan hâli ile metin bu şekildedir:

Tahmîs-i Na't-ı Şerîf⁹

Vezin: mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün/mefâ'ilün

Cebîn-i enverin mirât-ı vahdet yâ Resûlallâh
Dilin gencîne-yi gayb-ı hüviyyet yâ Resûlallâh
Kudûmun âyet-i büşrâ-yı rahmet yâ Resûlallâh
“Vücûdun Mushaf-ı pâk-i hidâyet yâ Resûlallâh¹⁰
Senin mahiyyetin hakdan ibâret yâ Resûlallâh”

Ehaddan Ahmediyyet sûretiyle remz-i müştaksın
Müşâr-ı nükte-yi neşrah, meâl-i mâh-ı münşaksın
Harîm-i vahy-i Rabbânî'de Cebrâ'il'e esbaksın¹¹
“Emîn-i 'ilm-i hak 'âyine-yi didâr-ı mutlaksın
Seni görmekle birdir Hakk'ı ru'yet yâ Resûlallâh”

Nebiyullâh-ı a'zamsın perestiş-gâh-ı ikânsın
Debistân-ı hakikatde sebak-âmûz-ı 'irfânsın
Musavver feyz-i Mevlâsın zuhur-ı ism-i Rahmânsın
“Mücessem sırr-ı Yezdânsın esâs-ı din u îmânsın
Vücûb-ı Hakk'a zatındır işâret yâ Resûlallâh”

Muhât-ı 'akl-ı insân olmadan bî-şek müberrâsın
Hured-sûz-ı beşersin bir muhâlû'l-hall mu'ammâsın
Bakılsa Kibriyâ-yı Hakk'a meclâ-yı mücellâsın

⁹ Beyânü'l-Hak, S.7,141.

¹⁰ Bu gazel için İşler (2005), tezinde şu cümleleri yazmıştır: “Bu eser, Sadalarım'da tahmis olarak yer almıştır. Eserin üst kısmında şu metin vardır: “Na't-ı celîl-i Hazret-i Risâlet-Penâhî'yi tazammun yazmış olduğum eser-i fakîrânem otuz seneden beri şeref-yâb-ı ülfet-i müstefid-i faziletleri olduğum şa'ir-i 'afif ü halûk Tâhirü'l-Mevlevî Bey Efendi Üstâdım tarafından ber-vech-i âfî şeref-i tahmîse mazhar buyurulmuştur.” s.120.

¹¹ Metinde sehven 'esbakîn' şeklinde yazılmıştır. Kafiye uyumu sebebiyle düzeltilmiş hâli kullanılmıştır.

“Büyükükden büyüksün her tasavvurdan¹² mu’allâsın
Büyük vasfı sana etmez kifâyet yâ Resûlallâh”

Bilenler ittihâd-ı nisbet-i kudsiyyet-i ‘aşkı
Görürler zât-ı pâk-i ‘akdesinde vahdet-i ‘aşkı
Eyâ Hakk’ın şeref-endûz-ı hakkâniyyet-i ‘aşkı
“Habib-i Kibriyâsın fehm eden mâhiyyet-i ‘aşkı
Seni gayr ez-Hudâ farz etmez elbet yâ Resûlallâh”

Senin ey mesned-‘ârâ-yı “le’amrûke” Hazretillâh
Bütün ekvâna etmişdir der-i cûdun dehâlet-gâh
Gedâ-yı âsitânındır şehen-şâhân-ı sâhib câh
“Cihâna müstakillen hükm-fermâ olmağa billâh
Mürecceh bâb-ı lütfunda esâret yâ Resûlallâh”

Rızâ-yı pâkine hıdmet rızâ-yı Hakk’a hıdmeddir
İtâ’at zâtına ayniyle Allâh’a ‘ibâdetdir
Gönül ol feyz-i nisbetden şeref-yâb-ı sa’âdetdir
“Benim sermâye-yi fahrim o hürr-âne esâretdir
Hudâ hakkıçün âzâd etme lutf et yâ Resûlallâh”

Âmân ey melce-yi ümmet o rüş-â-hîz-i ekberde
Ser-i bî-çâreme eyle cenâh-ı lutfi güsterde
Anıldıkda kulun “Tâhir” bana mensûb o çâker.. de
“Esirimdir buyur kâfi Suûd’a rûz-ı mahşerde
Ne hâcet istemem bir başka devlet yâ Resûlallâh”

Bu şiir Tâhirü’l-Mevlevî’nin Suûdu’l-Mevlevî’nin şiirine yapılmış bir tahmisidir. Tâhirü’l-Mevlevî ekleme yaptığı şiirin hem dış hem de iç yapısına birebir uymuştur. Bir dostluk nişanesi olarak yazılan nazireler maddesine dâhil edilebilecek olan bu tahmis na’t geleneği içinde samimi bir dille yazılmış şiir olarak tanımlanabilir.

4.2. Tâhirü’l-Mevlevî’nin Na’t-ı Şerîf’i¹³

Hz. Üftade’ye (d.1490) ait olan “Meded ey kafilê-salar-ı rusûl huz bi-yedi” mısranın tekrarıyla yapılmış altı mısradan oluşan beş kıtalık bir manzumedir. Bu şiir bir tazmin örneğidir çünkü Tâhirü’l-

¹² Metinden sehven ‘tasav’ şeklinde yazılmıştır. Anlam sebebiyle düzeltilmiş hâli kullanılmıştır.

¹³ Mecmuada tespit edilen Tâhirü’l-Mevlevî’ye ait na’t-ı şeriflerin bir kısmı “Zülfikar Güngör, Tâhirü’l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1994” yüksek lisans tezinde bulunmaktadır.

Mevlevî, başka bir şairin şiirinden bir mısraı bu gazelinde ilan etmiştir. Bu na't-ı şerîfin genelinde Tahirü'l-Mevlevî Hz. Peygamber'den yardım istemektedir. Son bentte mahlasını tevriyeli kullanıp tâhir ve zâkir olarak bağışlanma beklediğini ifade etmektedir.

Na't-ı Şerîf¹⁴

Vezin: fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Bürüyüp dîde-i im'ânımı gaflet remedî

Beni sevk itdi reh-i ma'siyete dîv-i reddî

Aman Allah için ey Fahr-ı Cihân-ı ebedî

Koyma vâdî-i dalâletde bu 'âsî-i bedî

Südde-i merhametindir dilimin müstenidi

"Meded ey kâfile-salâr-ı rusül huz bi-yedî"¹⁵

Kulunu meyl-i hevâ çekdi ser-â-ser bende

Kolları bağlı esîr oldum efendim ben de

Başkasından olamam feyz u meded hâhende

Cümle ümîdim eyâ Şâh-ı risâlet sende

Olmuşum bâr-geh-i şefkatine efgende

"Meded ey kâfile-salâr-ı rusül huz bi-yedî"

İttibâ' eyleyerek nefsimde oldum güm-râh

Kendime zulm-ı şarîh eyledim eyvah eyvah

Şimdi nâdim olarak itmedeyim nâle vü âh

Âh ile girye ile geldim eyâ şâhenşâh

Eydi-i fakrımı açdım sana şey'en li'llah

"Meded ey kâfile-salâr-ı rusül huz bi-yedî"

Lakab-ı 'atîfetün şâfî'-i rûz-ı 'arasât

Dergeh-i mekremetin cây-ı âmân-bahş-ı 'usât

Leb-i la'linde dîl-i mürde için âb-ı hayât

Cünbüş-i gamzene vâbeste ser-i râh-ı necât

Bir nazar kıl bana da yâ men 'aleyhi's-salavât

"Meded ey kâfile-salâr-ı rusül huz bi-yedî"

¹⁴ Beyânü'l-Hak, S.15, 339.

¹⁵ 'Mısra' Hazret-i Üftade'nindir' notu, dergide de aynı şekilde verilmiştir.

Merhamet eyle de mağfur-ı kebâir olayım
 Meded-i lütfun ile ehl-i beşâ'ir olayım
 Feyz-i pâkin ile âgâh-ı serâir olayım
 Mahlasım misli hakikatde de *Tâhir* olayım
 Dem-be-dem mısra'-ı 'âtî ile zâkir olayım
 "Meded ey kâfile-salâr-ı rusûl huz bi-yedî"

Başka bir eserden alınan mısra ve beyitlerle kurulmuş bu şekildeki nazım türlerinde, alınan mısraya bağlı kalınmaktadır. Vezin, anlam, redif gibi hususlar dikkat edilerek yazılan alıntılarda birebir bağlılık beklenmektedir. "Tazmini yapan şair tazmin ettiği şiir veya mısra ile kendi sözünü o kadar birbirine benzer kılmalıdır ki dinleyenler onu başkasından aldığını anlamayıp kendi sözü zannetmelidir." (Mehmed İzzet 1325: 160). Manzumede Hz. Üftade'nin mısra ile birlikte Tâhirü'l-Mevlevî'nin de na't-ı şerifinde kelimelerin ağırlaştığı göze çarpan bir nitelik oluşturmaktadır. Bu yönüyle yazılmış olan na't yapılan tazmin sanatı ile ıslah edilmiş ve hüner dolu bir hâle gelmiştir.

4.3. Halil Edîb'in Tazmin-i Na't-ı Şerîf'i

Bursa'da doğan Halil Edîb¹⁶'in (1859-1912) yazmış olduğu tesdis şeklindeki bu şiir 'Na't-ı Nebî' başlığındadır. 16. yüzyıl divan edebiyatı şairlerinden Zâtî'nin yazdığı Na't-ı Şerîf'in ilk beytinin üstüne dörder mısra eklemek suretiyle oluşturulmuş bir manzumedir. Bu manzume Zâtî'nin Na't-ı Nebevî'ye dair olan bir beytini tazmin eden bir tesdis örneği teşkil etmiştir. Şiirde konu ve vezin itibarıyla Zâtî'nin şiirinin ahengi bozulmadan devam ettirilmiştir. Bu manzume için; Halil Edîb, Zâtî'nin gazelinden emanet aldığı beyit örneğini kendi şiirinde çok güzel taşımıştır, denilebilir. Halil Edîb bu şiirinde Hz. Peygamber sevgisini, ona ulaşmak isteği gibi naif kelimelerle yazmıştır. Manzume şu şekildedir:

Na't-ı Nebî¹⁷

Vezin: fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün

Mihrinin nâmûs-ı ekberdir kemine dâyesi
 'Arşdır mi'râc-ı kadr ü şânının ilk pâyesi
 Hâk-i pâyın olmadır ebrârın ancak vâyesi
 'Acz u hayretdir menakıb-hânının sermâyesi
 "Kâmetin ey bostân-ı lâ-mekân pirâyesi"¹⁸
 Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi"

Hak-şinâsâne uluvv-ı Ka'ben eyler deng ü lâl

Vasfının icmâlidir zirâ muhâl-ender-muhâl

¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. Bahar Altıntaş, Halil Edip Bey Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri, (Kayseri Erciyes Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2000); İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri I (Kemâlü's-Şuarâ) (Haz. Müjgan Cunbur), (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları 1999), 410-414; <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/edib-halil-edib-bey> (Erişim Tarihi: 29.10.2020).

¹⁷ Beyânü'l-Hak, S.39, 886.

¹⁸ Mecmuada dipnot olarak düşülen bilgidir: Balıkesirli (Zâtî)nindir. Müşâr-ı ileyh 876'de tevellüd, 953 (bu sayı sehven 754 şeklinde yazılmıştır) irtihal eylemiştir.

Pâyeni idrâk-ı mâ-fevke'l-tasvîr bir hayâl
Rif'atin bahsinde Hasân'ın da hattı bî-mecâl
“Kâmetin ey bostân-ı lâ-mekân pirâyesi
Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi”

Açdı şer'-i envârın cennâte şeh-râh-ı mübîn
Buldı feyz sermedi eserinde erbâb-ı yakîn
Şevke müstagrak ümîd-i ref'etinle müznibîn
Mahz-ı rahmetsin sen ey mahbûb-ı rabbe'l-âlemîn
“Kâmetin ey bostân-ı lâ-mekân pirâyesi
Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi”

Hâverin sâde değildir ufk-ı iclâl-i 'Arab
Müstenir mihr-i irfânın ser-â-pâ şark u garb
Nisbet-i zâtınla fahr eyler kemâlât u edeb
En büyük burhân şân; şânındaki ümmî lakab
“Kâmetin ey bostân-ı lâ-mekân pirâyesi
Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi”

Var yeri geçse zemîne reşk ile ne âsmân
Ravza-yı cennet nişanındır mutâf-ı kudsiyân
İştîyâk-ı südde-bûsiyle bütün gün haste-cân
Döndü sîm-âba, Edîbî kıl o yüzden kâmrân
“Kâmetin ey bostân-ı lâ-mekân pirâyesi
Nûrdan bir servdir düşmez zemîne sâyesi”

Makri Köyü: 29 Temmuz 325 Halil Edîb

4.4. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tesdis-i Na't-ı Şerif-i Nâbî'si¹⁹

“Tesdis-i Na't-ı Şerif-i Nâbî” başlıklı bu manzume Tahirü'l-Mevlevî'ye aittir. 17. yüzyıl Klasik Türk edebiyatı şairlerinden Nâbî'nin meşhur “sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hûdâ'dır bu” mısraı ile başlayan “bu” redifli na't-ı şerif gazeline yapılan tesdis şeklidir. Nâbî'nin gazelinin her beytine dörder mısra ekleyerek 5 kıtalık bir tesdis manzumesi yazan Tâhirü'l-Mevlevî, Nâbî'nin gazelinin ahengini bozmadan kendi hislerini belirtmiştir.

Tesdis-i Na't-ı Şerif-i Nâbî²⁰

¹⁹ Mecmuada tespit edilen bu na't-ı şerif için yapılan bir diğer çalışma bkz. Şener, H. İbrahim, *Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tesdis-i Na't-ı Şerif-i Nâbî'si ve Tahlili*. (İstem, 1/1, 2003), 9-22.

²⁰ Beyânü'l-Hak, S.51,1080.

Ve zin: mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

Te'âlallâh zihî devlet-serâ-yı istifâdur bu
Güzîde câ-yı ârâm-ı Nebiyy-i Müctebâ'dur bu
Egerçi sath-ı arz üzre velî fevka'l-'ulâdur bu
Dahîlek kûy-ı acz ol ki melâz-ı inticâdur bu
“Sakın terk-i edebden kûy-ı Mahbûb-ı Hudâ'dur bu
Nazargâh-ı İlâhîdir makâm-ı Mustafâ'dur bu”

Bu câ-yı pür-şeref nezd-i hakâyık-bîn-i dikkatde
Hakikat Beyt-i Ma'mûr'a müraccahdır şerâfetde
Odur çün kible-i dildâdegân râh-ı mahabbetde
Ne şübhe Kâ'be'den ber-ter gelir mikyâs-ı rif'atde
“Habîb-i Kibriyâ'nın hâb-gâhıdır hakikatde
Tefavvuk-kerde-i arş-ı Cenâb-ı Kibriyâ'dur bu”

Melekler pâsbândır âsitânında bilâ-fâsıl
Ki âğûşunda olmuşdur o mâhı hâle-veş hâmil
Beni çün eyledin yâ Rabb O'na yüz sürmeğe nâil
Füyûz-ı hâk-i kudsünden bırakma çeşmimi âtil
“Bu hâkin pertevinden oldı deycûr-ı adem zâil
Amâdan acdı mevcûdât çeşmin tûtiyâdur bu”

Mutahhar ravzası bâğ-ı behiştin reşk-nâkidür
Karînü'l-ayn iden cân-ı hazîni hâk-pâkidür
O Hadrâ kubbe ki genc-i defnin evce hâkidür
Onun şevkiyle gör ebri nasıl sûzişle bâkidür
“Felekde mâh-ı nev bâbu's-selâm-ı sîne-çâkidür
Anun kandilidir hûr matla-'ı nûr u ziyâdur bu”

Hulûs-i kalb ile Tâhir demâdem yalvar Allah'a
Seni tekrâr sevk itsin dil-efkârâne ol râha
Şeref-yâb oldığın demde O âlü'l-âl olan câha
Salât-i müznibânen eyleyüp takdîm ol Şâh'a
“Mürâ'ât-ı edeb şartıyla gir (Nâbî) bu dergâha

Metâf-ı kudsiyândur buse-gâh-ı enbiyâdur bu”

4.5. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Na't-ı Şerif'i

Tahirü'l-Mevlevî'nin 6 dörtlükten oluşan Hz. Peygamber'e övgü içerikli bir şiiridir. Bu na't tazmin örneği bir manzumedir. Bu manzume için tazmin örneği denilmesinin sebebi şiirin aslında bulunan, parantez içinde yazılan alıntı kullanımından dolayıdır. Manzumenin 3. kıtasında yer alan (Ehadla Ahmed'in farkı hemân bir mîm) sözleri ile Mahmud Şebüsterî'nin (1288-1340) Gülşen-i Râz eserindeki mısraın alıntısından dolayı tazmin sanatı kullanılarak yazılmış bir na't örneğidir, denilir. “Gerek nazire mecmualarında zemin şiirden farklı dilde yazılmış nazire örneği, gerekse tezkirelerde zemin şiirden farklı dilde nazire yazılabileceğine ilişkin bir bilgi yoktur. Buna karşın tam tersi olan yani zemin şiirden farklı dil ve lehçede nazire yazılamayacağını belirten bir görüş de yoktur.” (Arslan, 2007: 77). Bu na't-ı şerifte Farsça yazılmış manzumenin çevirisi kullanılmıştır.

“Sırr-ı Hak râ bâ tû güyem âşikâr / Sana Hakk'ın sırrını açıkça söyleyeyim mi?

Ehad der mîm-i Ahmed geşt zâhir / Ahad, Ahmed'in mîm'inde zâhir oldu

Ahmed est încâ ehad ey merd-i kâr / Ahmed'dir burada ehad olan, ey işin ehli olan kimse!

Mîm râ ber dâr Ahmed şod ehad / Mîmi kaldır Ahmed oldu ehad

Fehm kon ma'ni-i Allâhü's-samed / İşte Allahu's-samed'in manasını anla!

Derîn dovır evvel âmed ayn-i âhir / Bu devirde evvel ahirle aynı geldi

Zi Ahmed tâ ehad yek mîm farkest / Ahmed ile ehad arasında bir mîm fark var

Cihânî ender ân yek mîm garkest.” / Bütün bir cihan o mîmin içinde müstağraktır.” (Gölpınarlı 1972: 2).

Na't-ı Şerif²¹

Vezin: mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün

Eyâ şâh-ı serîr-i ıstıfâ ol rütbe ekremsin

Şerîk-i i'tilâ yokdur sana bî-misl ü tev'emsin

Egerçi suretâ teşrîfsâz-ı sulb-ı âdemsin

Medâr-ı âferinîşsin, ebu'l-ervâh-ı âlemsin

O suretle mu'allâdır ki 'Abdullâh-ı temcîdin

Muhammed nâmını etmiş redifi kavlı-i tevhîdin

Bu sözde yok muhalli hiç zünûn u şek u terdîdin

Ki mir'ât-ı ilâhi mazhar-ı zat-ı mu'azzamsın

²¹ Beyânü'l-Hak, S.78, 1509.

Nasıl mümkün değilse akla derk künhü zat Allah
Değil senden dahı hak ile erbâb-ı nazar âgâh
“(Ehadla Ahmed’in farkı hemân bir mîm)” iken b’illâh
Mu’ammâ-yı Hudâsın, hall olunmaz sırr-ı mübhemsin

Zuhûr-ı cezbe-yi aşkın olunca sabra âteş-zen
Şu’â-yı feyzini vahdet sözümden eyledi rûşen
Sefihim eyledim âgâh olup (kul yâ ‘ibadî)den
Ki sen cümle ‘ibâdullâha mevlâ-yı mükerrermsin

Gürûh-ı âşıkâne zevk-bahşâ-yı cinânîdir
Ki veche akdasın burka-yı küşâ-yı (min rea)dır
Seni hakkile görmek ru’yetullâhın nişanıdır
‘Aceb sırr-ı mücessem bül’aceb genc-i mutalsamsın

Der-i feyzin ki itmiş melce-yi gül hâlık-ı ekber
Dahîl olmuşdur ol bâb-ı kerem-fermâya bu çâker
Büküp boynun lebinden böyle bir şîrîn hitâb ister
Ki dergâhımda ey Tâhir benim sen kendi bendemsin – Tâhirü’l-Mevlevî

4.6. Kastamonulu Sofi-zâde Mehmed Tevfik’in Tahmis-i Na’t-ı Şerîf Nâbî’si

Bu manzume Kastamonulu Sofi-zâde Mehmed Tevfik (1873-1960) imzalıdır. Nâbî’nin Divanında bulunan na’t konulu bir gazelin her bir beytine üçer mısra eklenmek suretiyle oluşturulmuş bir tahmis örneğidir. Her tahmis örneğinde yapıldığı gibi şair bu manzumede şiirin havasını bozmadan doğal bir şekilde eklemelerini yapmıştır. Tesdis, tahmis, tazmin gibi başka şairlerden alıntı yapılan sözlerin, cümlelerin manzumelerde aykırı durmadan işlenmesi, bu gibi nazım şekillerinde esas teşkil etmektedir. Kastamonulu Sofi-zâde’nin şiirinde kelimelerin işlenmesi durumu kendini göstermektedir.

Tahmis-i Nat-ı Şerif Nâbî aleyhirrahme²²

Vezin: mef’ûlü/mefâ’îlü/mefâ’îlü/fe’ûlün

Ey zâtî olan merkezî ta’yîn-i cihâtın
Mi’râc-ı şerifinde ‘avâlim-i derecâtın
Hayret getirir mahasal-i ilmi dühâtın

²² Beyânü’l-Hak, S.172, 3030.

“Ey âyine-yi leb-be-lebi nüshâ²³-yî zâtın
V’ey mazhar-ı ser-tâ-seri emvâc-ı sıfâtın”

Teşrîfine hazırlık için arş-ı mu’allâ
Olmuşıdi serâ perde-yi takdirde peydâ
Bilsün mi reh-i ‘aşkı nedir ‘âkil ü şeydâ
“Hep oldı senin nüsha-yı zatınla hüveydâ
Pûşîde iken hüsni sülûk²⁴ u harekâtın”

Vüs’at bulamaz nâtıka ta’bîre dehende
İdrâk-i karîb olsa da evvel ser-bülende
Ey bahr-ı kemâlâtına Cibrîl-fikende
“Bi’l-kuvvesi bi’l-fi’l zuhur eyledi sende
Gencîne-i gaybîsi olan ‘ilm ü hayâtın”

Kılmış seni Hak efdal-i ekvân u halâyık
Sensin bu halâyıkda olan gevher-i râyık
Ey zâtî olan bârgeh-i vuslata lâyık
“Hep kendi²⁵ lisânında senin cümle²⁶-i hakâyık²⁷
Ma’nâ-yı nihâyâtı²⁸ hurûf u kelimâtın”

Ey mertebesi tâc u risâletle seniyye
Ârayış-i dihim u künûz-ı nebeviyye
Ez hadd-i ezel tâ-be-diyâr-ı ebediyye
“Nâbî-yi kemînenden ola sana hediyye
Ezkâ vü e’âlîsi selâm u salavâtın”

Ey şâh-ı rüsûl fahr-ı ümem nûr-ı dü-âlem
Sermâye-yi icâd u hayât-âver-i âdem
Tevfik’in olup eşk-i ter-çeşmî demâdem
“Bahr-ı keremin fitresine seyl-i ‘aremrem

²³ Nâbî Divanı’nda bu kelime ‘lucce’ olarak geçmektedir. Nâbî’nin şiiri için kullanılan kaynak: Ali Fuat Bilkan, Nâbî Divanı I-II, (İstanbul: MEB Yayınları, Türk Edebiyatı Dizisi, 1997), 817.

²⁴ Age’de bu kelime ‘sükûn’ olarak geçmektedir.

²⁵ Age’de bu kelime ‘giydi’ olarak geçmektedir.

²⁶ Age’de bu kelime ‘kisve’ olarak geçmektedir.

²⁷ Age’de bu kelime ‘tahkîk’ olarak geçmektedir.

²⁸ Age’de bu kelime ‘nihânîsi’ olarak geçmektedir.

İster ki bula feyz-i ‘amîmü’l-berekâtın”²⁹

Sonuç

Türk İslam edebiyatı çerçevesinde bir konunun farklı şairler tarafından yazılması, söylenilecek ibarenin olmamasından değil her söyleyenin kendinden bir şeyler katmasından kaynaklanmaktadır. Üstad kabul edilen şairlerin eserleri yeni yetişen şairler tarafından alınıp eklemeler yapılarak ‘nazireler’ meydana getirilmiştir. Böylelikle hem geleneğe ait olma çabası hem de eserleri tanıma ve yazma bir arada yürümüş oluyordu. Şairlerin nazireler ile tazmin, tahmis, tesdis gibi şekiller oluşturması geçmişe uzanan söylemin forma dönüşmesidir. Na’t-ı şeriflerde daha çok görülen bu formlar nazire yapılan şairin kabiliyeti ve övgüsü çerçevesinde şiirleri oluşturmaya yaramaktadır. Türk İslam edebiyatının son dönem temsilcileri sayılabilecek şairlerin yazdıkları nazireler ile oluşan bu çalışmada geleneğin devamı örneklendirilmiştir. Muhteva bakımından İslam medeniyeti çatısı altında oluşmuş bu şiirlerde, şairlerin inandıkları değerler, hissiyatlarıyla birlikte metinlere yansımıştır. Zemin şiirlerin kelime kadroları, tamlamaları, mazmunların yapıma şekli ve edebî sanat benzerlikleri bir bütün olarak manzumenin birliktelik oluşturduğunun göstergesidir. Manzumelerin geneline bakıldığında biçim açısından zemin şiirler ile uyum içerisinde olduğu görülmüştür. Aynı vezin, aynı kafiye ve redifler tercih edilmiştir. Zemin şiirlerin mısra sayılarından daha fazla sayıda mısra ile şiirlerin oluşturulduğu gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Ahmet Cevdet Paşa. (2000). *Belagat-ı Osmaniyye*. (haz. Turgut Karabey vd.) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ahmet Şirani. (13 Şubat 1327). “Ulema-i Kiram ve Fırkalar”. *Beyan-ül Hak*, C. IV, Sayı 147.
- Arslan, M. (2007). “XVI. Yüzyıl Anadolu Sahasında Nevâyî’nin Önemli Bir Takipçisi: Muhyî ve Nazireleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, c.4, 64-86.
- Atalay, M. (2008). “Tahirü’l-Mevlevi ve Şiiri”. *Doğu Araştırmaları* 1, 75-88.
- Ayhan, H. (1992). “Cemiyet-i İlmiyye-i İslamiyye”. *İstanbul: DİA*, c. VII, 332-333.
- “Beyan’ül Hak”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul: Dergâh Yayınları, Ocak 1977/a, 412-413.
- Bektaş, E. (1992). “Beyanülhak”. *İslam Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 34-35.
- Bilgegil, K. (2015). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Bilkan, A. F. (1997). *Nâbî Divanı I-II*, Türk Edebiyatı Dizisi. İstanbul: MEB Yayınları.
- Boyacıoğlu, R. (1998). “Beyânü’l-Hak’ta Ulema, Siyaset ve Medrese”. *Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.2, 51-92.
- Cürcânî, Ali b. Muhammed b. Ali. (1990). *Ta’rifât*. Beyrut: Mektebetü Lübnan.
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (2003). “Cumhuriyet’in 80. Yılında Divan Şiiri Üzerine Düşünceler”. *Türkoloji Dergisi*, XVI/2, 1-21.

²⁹ Bu beyit yerine age’de;

“O zât-ı ganî itmez idi kasd-ı tenezzül

Bulsaydı tahakkuk biri sensiz bu sıfatın” beyti bulunmaktadır. Diğer kelime farklılıkları ve bu durum şairin, nüsha farkı olan bir yazmadan gazeli gördüğünü göstermektedir.

- Durmuş, İ. (2011). "Tazmin". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXX, 204-206.
- Göğüş, B, vd. (1998). Yazın Terimleri Sözlüğü, Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Güngör, Z. (1994). Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri. (Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No.26097)
- İsen, M. (1997). Türk Edebiyatında Peygamber Sevgisi, Ötelerden Bir Ses (Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler). Ankara: Akçağ Yayınları.
- İşler, N. (2005). Su'ûdu'l-Mevlevî Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (Zâdegân). (Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No.253168)
- Köksal, M. F. (2001). Edirneli Nazmî, Mecma'ü'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkitli Metin), C.I-III. (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No.100298)
- Köksal, M. F. (2006). Sana benzer güzel olmaz. Divan şiirinde nazire. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, C. (2007). Osmanlı Şair Okulu. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitapevi.
- Mehmed İzzet. (1325). Def'u'l-Mesâlib fî Edebi's-Şâ'ir ve'l-Kâtib. İstanbul: Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi Matbaası.
- Recaizade Mahmud Ekrem. (1299). Ta'lîm-i Edebiyât. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Pala, İ. (2011). "Tazmin". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXX, 206.
- Şebüsterî. (1972). Gülşen-i Râz Şerhi. (çev. Abdülbaki Gölpınarlı). Ankara: MEB Yayınları.
- Tahirü'l-Mevlevî. (1994). Edebiyat Lügati. (çev. Kemal Edip Kürkçüoğlu). Ankara: Enderun Kitabevi.
- Yeniterzi, E. (1993). Divan Şiirinde Na't, Ankara: TDV Yayınları.

Extended Abstract

It is a situation seen in every field of literature that a poet or writer leaves a written product to increase the permanence of his works. Artists create these works within certain patterns. In the works created as poetry or prose, there should be a literary emphasis besides the emotional emphasis. Artists have sought the most effective ways of presenting their feelings and thoughts to their readers since the beginning of the written tradition. These embellishing ways can be very diverse: those that address both the eye and the ear such as rhyme, prosody, redif (repeated voice/word after the rhyme) have preferred. It is seen that the ones written in verse format in the products given within the tradition of Turkish-Islamic literature frequently have made use of literary arts. The literature, which is titled as Turkish-Islamic literature, generally includes the topics such as Allah, the Prophet, the four caliphs, sahabahs, and Islam religion and its teachings. Literary arts in works are utilized for the reasons of embellishing the narration, proving the idea, and arousing admiration in the reader. Literary arts come into play to make a product written or spoken in the field of Turkish-Islamic literature more effective while presenting it to the reader. These literary arts include similes, associating with a good cause, reminding one event based on another, making use of double-entendres. There is also a literary art where a poet combines the sayings or poems of a poet who lived with previously his own poems. Quotation texts used in works were called by different names. Examples of these are frequently encountered in Turkish-Islamic literature. Tazmin, which is categorized under the title of literary art based on using common material, is also an art encountered in poems. It is defined as the combination of two poets' common feelings, words, and thoughts. This literary art is an indicator of talent for the poet. Tazmin is applied to the poems regardless of the type of verse. In addition to the fact that the art of tazmin can be found in all kinds of verse such as ghazal, ode, masnavi, it can be found in other verses such as munacat(invocation), na't, tawhid, shehrenciz, şitaiye, bahariye. In this study, it was revealed that the art of tazmin was utilized in the na't, which is the form of verse in which the love for the Prophet was expressed, the verses written with longing for him were read, and love for him in hearts was put into words. The na't, in which love for the Prophet, longing for him and his miracles were included, has a rich collection in Turkish-Islamic literature. Most poets have included na't-ı şerif, which is a religious genre, in their works. One of the reasons why this genre is so preferred was the purpose of writing the poem because while the poet was creating his poem in nat genre, he accepts the Prophet as the chief and asks for intercession from him. Examples of the poets' shared feelings about the Prophet, and the fact that this sharing is observed in words and styles, were presented within the scope of Beyânü'l-Hak journal.

The journal Beyânü'l-Hak took its place in literature after it was published between 9 Ramadan 1326 (5 October 1908) - 24 Zilkade 1330 (4 November 1912) with a total of 7 volumes and 182 issues. Journal articles included many religious, scientific, literary, and political issues. Current issues of the period were also mentioned in the journal. During its publication, the articles of many poets and authors were included under the title of literature in the journal. One of the writings under this title is the na't genre. This genre of verse was highly preferred by those poets within the tradition. Poems were composed in different ways. One of these was nazire. It can be seen that the verses taken from the work that the poet accepts as an example and the additions of the poet to these verses are of the same type and subject. This genre is given under a single title as "tazmin" since it also includes the verse forms of tahmis (beşleme) and tesdis (altılama). There are 16 na'ts written by different poets in Beyânü'l-Hak journal, which is described as an islamist journal. Two of them were written as tazmin, two of them as tahmis and two of them as tesdis. These six na't-i sharifs were given in terms of verse forms, which are the subject of the study. With this study, it has also been proven that this genre is the product of shared feelings considering the purpose of writing na't-ı şerif and the poet's feelings.